

Helgelendingen

Helgeland
Historielags
info-blad

www.helgeland-historielag.no

Årgang 30

Nr. 2

2011

Fra lanseringen av boka i Mosjøen. Fra venstre Dag Hugo Heimstad, Sten Rino Bonsaksen, Ørnulf Kibsgaard, Are Mass Bakken og Leif A. Ljøkjell. Foto: Knut Søren Kibsgaard.

Helgeland Historie III

Tirsdag den 28. juni er en historisk dag angående Helgeland historie III. Da ringte Torolv Forfang fra Prinfo Rønnes i Mosjøen at Helgeland Historie III nå var kommet fra bokbinderen. Naturlig nok ble det hurtig uttrykning til Rønnes for å se den nye boka. Her var også redaktør Sten Rino Bonsaksen. Vi kunne konstatere at atter er ei svært fin bok kommet ut i regi av Helgeland Historielag!

Hovedforfatterne er Ann Kristin Klausen, Kåre Hansen og Leif Elsvatn som har levert solide fagbidrag til denne boka.

Nå står salg og markedsføring for tur. Dette

er mye arbeid. Her kan medlemmene i historielaget gjøre mye. Boka er trykt i et opplag på 2000 stk. Sideantallet er 384. Utsalgsprisen er kr 400,00.

Hele 17 år er gått siden bind II kom ut. Det har vært mange skjær i sjøen på turen til utgivelsen nå. Dette er fylldig omtalt av redaktøren i forordet til bind III.

Lansering av boka fant sted på Fru Hauge's Hotell i Mosjøen to dager etterpå hvor Helgeland Arbeiderblad var til stede. Omtale kom i bladet for 2. juli. Samme opplegg er

Fortsetter på neste side

Helgeland Historie III

→ gjennomført i Sandnesjøen med etterfølgende omtale. Også Rana Blad har omtalt utgivelsen.

Samme dag kom Bjarne Myhres mening om boka i Helgeland Blad. Dette er gjengitt i dette nummer av Helgelendingen.

Mye stoff ligger klart til bind IV som kan være ferdig i løpet av to år. Da er perioden 1537-1840 omtalt i en vid historisk sammenheng.

Gjennom årene har mange arbeidet med dette bokprosjektet. Innspurten har vært hektisk for å få bindet ut før sommerferien.

Økonomisk støtte er gitt av flere og Helgeland Sparebank har vært største sponsor.

Fra Helgeland Historielag - takk til alle som har hatt tro på og deltatt i prosjektet. Ø.K.

I "Helgelendingen" nr. 1 var målet og forventningene for årboknemnda å fylle kulturlandskapet Helgeland med interessante artikler og spennende temaer, og presentere dem i høstens og årets årbok.

Det vakre bildet ovenfor av reinrosen fra Blåfjellet i Vefsn kommune med et fantastisk utsyn mot en vakker helgelandsnatur får være blikkfang for én av de mange og gode artikler som leserne får. "Blåfjellet - et rikt plantefjell på Helgeland" er en særdeles velskrevet artikkel om blomsterfloraen med representative og illustrerte bilder.

I tillegg følger artikler som vi mener i stor grad vi gi leserne en variert, sammensatt og mangfoldig opplevelse av Helgeland i for- og nåtid. Dyktige og skriveglade personer har i år som tidligere bidratt med fyldige og lese-

verdige artikler. I fjor var Helgeland historielag 40 år, og med like mange bøker og nær på 1000 artikler, vil årets årbok fortsette å ivareta dette verdifulle og gode arbeidet forhåpentligvis i like mange år framover.

De mange lesere av Årbok for Helgeland vil kunne glede seg over temaer av reint vitenskapelig som folkelig karakter. I tidligere årbøker har vi forsøkt å presentere en sentral og kjent helgelandskunstner. I år har vi også lyktes med å finne fram til en kunstner som i stor grad har utmerket seg både nasjonalt og internasjonalt.

Vi håper og tror at Årbok for Helgeland 2011 vil kunne gå inn i rekken av gode årbøker.

Harald Monssen (redaktør)

Gamle kart

I Helgeland Historie III som nylig er utkommet er det en rekke eldre kart. Gode kart er svært viktig for innsikt og illustrasjon av stoff som presenteres.

Ved produksjon av denne boka var vi i nær kontakt med Nasjonalbiblioteket i Oslo, kartsamlingen. Her fikk vi svært god hjelp med kartene. I denne kartsamlingen finnes det ca 140 000 kart.

Bildet under viser "Nordlandi kartet" fra ca 1750. Kartet er av ukjent opprinnelse, men sannsynligvis en kopi av "Nordlandskartet" som første Andreas Heitmann og C.F. Siebeling laget noen år tidligere. Dette kartet ble laget etter instruks av Det eldre General-

forstamt (1737-1746) med sete på Kongsberg. Hensikten med kartet var å få kartfestet skogressursene i landsdelen.

Nordlandi kartet viser tydelig de mange fiskeværene på kysten og er brukt som forsats i Helgeland Historie III. Bak i boka, finner vi kartet fra 1839.

dersom du har spørsmål om kart, henvend deg da til; kart@nb.no.

Benedicte G. Briså på Nasjonalbibliotekets kartavdelingen i Oslo, viser frem det originale Nordlandi kartet.

Soplimen

Landbruksjef Hans Løvmo i Alstahaug arbeider med innsamling av stoff om soplimen. Soplimen kjenner de fleste til med noen år på "baken". Den var svært vesentlig i rydding og renholdet både ute og inne.

De fleste soplimer ble laget lokalt og etter

behov. Soplimen ble oftest laget av bjørkeris. Vi antar det er flere som vet noe om soplimen av Helgelendingens lesere.

Ta derfor kontakt med Hans Løvmo; hans.lovmo@alstahaug.kommune.no

Kontingent 2011 - uteglemt ??

Det er en del som ikke har betalt kontingenten for 2011. Årsmedlemskap inkludert Helgelendingen er kr 225,00. Abonnement på Helgendingen er kr. 100,-. Gjelder kun for livsvarig medlemskap. Innbetaling til Helgeland Historielag ktn. 4532.08.00262.

Helgeland Historielag

Nytt skrivekurs

Nordnorsk Pensjonistkole og Helgeland Historielag hadde et vellykket kurs på Sømna i februar.

Nytt kurs vil bli arrangert i høst på Nesna. Kurset vil bli annonsert som tidligere.

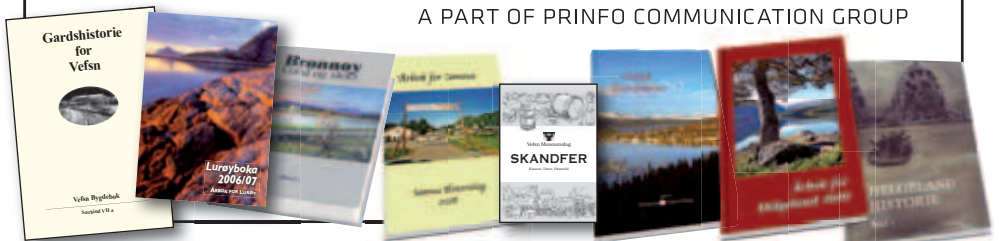
Vi håper på god deltakelse på Nesna.

Prinfo RØNNES

Vi har hatt ansvaret for design og produksjon av de fleste historiske bokproduksjoner på Helgeland i over 30 år. Vårt samarbeid med de forskjellige historielag og redaktører har vært en fornøyelse. Det skal vi fortsette med!

Kirkegata 22,
8656 Mosjøen
Tlf. 75 17 53 00
www.ronnes.no
post@ronnes.no

A PART OF PRINFO COMMUNICATION GROUP

Endelig!

Helgelands historie fra 1537 til ca. 1840

384 sider · Rikt illustrert

Redaktør: Sten Rino Bonsaksen

Forfattere:

Ann Kristin Klausen

Kåre Hansen

Leif Elsvatn

Utgitt av
Helgeland
Historielag

10
interessante
kapitler:

Kåre Hansen

Hva er Helgeland?

Ann Kristin Klausen

Jordbruket 1700 – 1840, en «underordnet ervervskilde»

Ann Kristin Klausen

Fiskerier på Helgeland

Ann Kristin Klausen

Skogbruk

Ann Kristin Klausen

Jakt, fangst, sanking og ferskvannsfiske

Kåre Hansen

Godseieren på Helgeland – en person med mange interesser

Kåre Hansen

Leilendingene – den store massen på leid jord

Kåre Hansen

Husmannen – fisker, småbruker, håndverker og sesongarbeider

Kåre Hansen

Kårfolkene – en sammensatt gruppe mennesker

Leif Elsvatn

Samenes plass i Helgelands historie

Kr. 400,-

Bestilling!

Bestilling av Helgeland Historie Bind III skjer til
KULTURVERKSTEDET; tlf 75 17 27 60.

Email; post@kulturverkstedet.net

Spør også i din lokale bokhandel!

Også bind 1 og 2
er fortsatt til salgs

www.helgeland-historielag.no

Historieverk å være bekjent av

NY BOK:

Helgeland Historielag: **Helgelands historie Bind III - 1537-1840.**

Redaktør: Sten Rino Bonsaksen:

«Jeg kan med god samvittighet anbefale boken på det varmeste.»

HISTORIE: Helgeland Historielag kan være bekjent av tredje bind av Helgelands historie.

I disse dager foreligger det tredje bindet av Helgelands historie som Helgeland Historielag utgir. Bindet omfatter tiden fra 1537 til 1840. Stoff og illustrasjoner i boken utgjør 384 sider.

Valgt bort

Opprinnelig var det meningen at dette bindet skulle omhandle en rekke emner som dessverre ikke er kommet med. Redaktøren begrunner det med at i alle historiske fremstillinger blir det foretatt noen prioriteringer. Det har også skjedd i dette tilfellet for at boken ikke skulle bli for omfattende. Det er grunnen til at flere bestilte og utførte skriveoppdrag er utelatt. Imidlertid har Kåre Hansen og Ann Kristin

Klausen berørt flere av de aktuelle emner i sine artikler. Det stoffet som er utelatt, vil angivelig bli utgitt i et fjerde bind.

I det bindet som nå foreligger er Ann Kristin Klausen representert med fire artikler om utviklingen av primærnæringene.

Kåre Hansen har samme antall artikler om befolkningsutviklingen og samfunnsstrukturen i et sosiologisk perspektiv. Han har dessuten en lengre innledende artikkel hvor han stiller spørsmålet:

Hva er Helgeland? Det er hovedsaklig en beskrivelse av Helgelands geografiske utstrekning, samt administrativ og kirkelig inndeling. Til slutt skriver Leif Elsvatn om samenes plass i denne konteksten.

Louis-Philippe, fransk konge 1830-1848 bestilte portretter av den norske maleren Peder Balke. Deriblant dette bildet av Torghatten med Brønnøy kirke. I bakgrunnen skimter vi De Syv Søstre. Balke malte bildene i 1847. De henger i dag i museet Louvre i Paris. Foto: Kåre Hansen ©.

Samisk sjamaitromme. Trommen kommer fra Åsele Lappmark eller tilgrenset område. Trommen oppbevares ved Västerbotten Museum, Umeå. Eier av trommen er Statens historiska museum, Sverige. Og Bibel fra slutten av 1600-tallet. Foto: Västerbotten Museum, Sverige.

Etter hvert som de faste inntektene begynte å minke, og leilendinggodset ble skilt fra ved arv eller salg, ble godseieren mindre og mindre godseier, men mer og mer gårdbruker på egen storgård. I likhet med godseiere andre steder i landet, ble godseierne på Helgeland da foregangsmenn innen landbruket. De innførte nye og moderne redskaper, de dyrket fram nye kornsorter, de eksperimenterte med flere potetsorter og de delte ofte sine erfaringer og kunnskaper med leilendinger og husmenn. Husmenn og tjenere arbeidet også på disse storgårdene. På mange vis kunne da gårdskomplekset til godseierne sees på som et ressursenter. Bildet viser den omfattende og svært ressurskrevende bygningsmassen på Tjøtta gård i 1856. Maleren er ukjent. Foto: Kåre Hansen ©.

Oppslagsverk

Selv om en stor del av stoffet som presenteres i boken, ikke vil være helt ukjent for spesielt interesserte, så er det absolutt en fordel å ha det

samlet mellom to permer. Slik sett, kan boken like gjerne benyttes som oppslagsverk.

Alle tre forfatterne har et lett og ledig språk som gjør tekstene til en fornøyelse å lese. Fremstillingene er for øvrig belagt med

Ursella Bathen (Klæboe) renser og tilbereder laks for salting og røyking i bakgården til Sjøgata 37 i Mosjøen. Erik Bathen drev her hermetisering av fisk. «Mosjøen Canning and Preserving Company». Produktene ble solgt videre til Paris, St. Petersburg og London. Foto: Helgeland Museum.

Hattfjelldal prestegårdssag under bygging våren 1910. Foto: H. Elstrup.

Historieverk å være bekjent av

fortsetter

omfattende fotnoter og kildehenvisninger, slik at leseren selv forholdsvis enkelt kan undersøke hvordan dokumentasjonen er benyttet. Når man dessuten vet hvilken tidsepoke som beskrives, er det meget interessant å betrakte illustrasjonene til de forskjellige artikler.

Arbeidet med å finne brukbare illustrasjoner har trolig vært meget tidkrevende.

Anbefales

Alt i alt er dette bindet av Helgeland historie et verk Helgeland Historielag kan være bekjent av.

Derfor kan jeg med god samvittighet anbefale boken på det varmeste, spesielt til alle som bor på Helgeland eller har en tilknytning til regionen.

Bjarne Myhre

Utsnitt av kartet "Den nordlige del av Kongeriget Norge". Utarbeidet til Platous lære og håndbok i geografi. Basert på den Pontopianske utgave med de nyeste kystoppmålinger, samlet og utgitt av Kaptein Prahl av den "Bergenske Infanteribrigade". 1839. Avfotografert av Nasjonalbiblioteket, Kartavdelingen. Oslo 2011.

Skogens år markeres av Helgeland Museum

"Skog & CO2" – vandretstilling i Skogens år

2011 er Skogens år

FN har utpekt 2011 til å være Skogens år. Dermed ønsker en å minne om skogens betydning for menneskene. En befolkning på hele 1,6 millioner henter sitt levebrød fra skogen, og på verdensbasis er 300 millioner mennesker bosatt i skoger.

Dette gir grunnlag for refleksjon over hvilken rolle skogen spiller i våre liv. Mer enn 30 % av Jordas overflate er dekket av skog. På landjorda er den dermed et av de aller viktigste lagrene for biologisk mangfold. Skogen gir heimplass til mer enn to tredeler av alle kjente landlevende arter og de fleste av de artene som er truet.

Svært aktuell er kunnskapen om at skogen regulerer klimaet ved å lagre karbon som ellers ville gått ut i atmosfæren med ytterligere global oppvarming som resultat. Vi snakker her om en klimaregulierende faktor av dimensjoner.

Dessuten er naturligvis skogene fulle av ressurser som er til mangesidig nytte. Det kan tyde på at skogene blir av største betydning når det gjelder framtidens samfunn og våre framtidige livsmuligheter.

Vandretstillinga "Skog & CO2"

Helgeland Museum deltar i det nasjonale nettverket for skogmuséer. I den forbindelse er det laget ei vandretstilling kalt "Skog & CO2". Noen av museene har sammen med Det Norske Skogselskap laget dette utstillingsmateriellet for nettopp å belyse skogens rolle – spesielt som miljøfaktor.

Presentasjonen er delt inn i ulike tema, og spesielt for bruk til skoler og barnehager er det laget handfaste og konkrete oppgaver og eksperimenter.

Utstillinga har vært på Østlandet første halvdel av året, mens den er tiltenkt Helgeland i siste halvdel.

I startfasen er den nå rigget opp ved Grane Bygdetun, på den såkalte Gammelsagmaro. Med sitt markante skogmiljø kan det være et naturlig utgangspunkt. Senere vil den flyttes til andre muséer i samkjøringa til Helgeland Museum.

Vi ønsker publikum i alle aldre velkommen til å se utstillinga. Den kan også gi tanker om våre lokale skoger og hva de betyr for vårt liv og vår velferd.

Helgeland Museum, avd. Hattfjeldal, Ansgar Kleven

*Storvokst gammel furuskog i Susendalen.
Foto: Jon Åge Tylдум*

Årsmøte Helgeland Historielag 2011

Det innkalles hermed til årsmøte i Helgeland Historielag i Nevernes havn, Velfjord.

Frammøte Nevernes havn

fredag 2. september innen kl 1800

Kaffe ved ankomsten

Omvisning i de mange ulike utstillingene på stedet.

kl 2030 Kveldsmat/ Suppe
Overnatting på Vassenget
(ca 3 km fra Nevernes havn)

Lørdag 3. september

kl 0830 Frokost på Nevernes havn

kl 0930 Årsmøteforhandlinger og orienteringer om Helgeland Historie III. Sakspapirer for årsmøtet utdeles ved ankomst

kl 1230 Lunch

kl 1400 Omvisning på Velfjord bygdetun
(ca 7 km fra Nevernes havn)

kl 1830 Foredrag om Storbørja v/ Åsmund Granås, leder av Velfjord historielag på Nevernes havn

kl 1930 Middag

Foto: Tove Oxholm. Nevernes havn: www.neverneshavn.no

Kostnad; Kr 1250,00 per person
(overnatting kr 500,00 er inkludert)

**Påmelding til Rigmor Bosness,
tlf 48 25 02 70**

Velkommen !

Styret i Helgeland Historielag

Returadresse:
Helgeland Historielag,
Skjervengan 32, 8657 Mosjøen

Helgelands Historie

Bind I omfatter Helgelands historie fra de eldste tider til middelalderens begynnelse - 1030).

Bind II fortsetter med middelalderen frem til reformasjon 1537.

Bøkene er verdt å eie - og å gi til kommende generasjoner!

Bind I - kr. 250,-
Bind II - kr. 300,-

Kjøpes i bokhandelene over hele Helgeland, og hos Helgeland Historielag - se www.helgeland-historielag.no

STYRET - HELGELAND HISTORIELAG:

Leder: Ørnulf Kibsgaard, Skjervengan 32, 8657 Mosjøen,
tlf. 75 17 75 23, mobil: 480 59 859.
Epost: ornkib01@online.no

Nestleder: Tone Korsvold Grimsø, Grimsøy, 8980 Vega,
tlf: 75 03 65 31, mobil: 478 99 248.
Epost: kje-grim@online.no

Sekretær: Rigmor Bosness, boks 458, 8801 Sandnessjøen,
mobil: 482 50 270. Epost: rbosness@online.no

Kasserer: Svein Laumann, 8813 Kopardal,
tlf. 75 05 46 72, mobil: 906 38 397.
Epost: sjola@frisurf.no

Styremedlem:

Leif Elsvatn, 8680 Hattfjellidal,
tlf. 75 18 41 12, mobil: 908 42 675.
Epost: leif.elsvatn@vefns.kommune.no

www.helgeland-historielag.no

Helgelendingen
Helgelands
Historielag
Innfør-tilsvet

Redaktør: Ørnulf Kibsgaard
Utgitt av Helgeland Historielag